

Marcel Chelba

Exerciții libere de cosmo-ego-logie

Fragmente din *Antologia Singurătății, Caietul Negru*.
Însemnări pe marginea unei lecturi hegeliene (1984-1985).

KANTINOMUS

Kantinomos Verlag, Tübingen, 2023
<https://kantinomos.com/>

ISBN: 978-3-911041-10-2

© Marcello-Silvestri Chelba, 2023

Cum aş putea fi liber într-o lume în care nu este posibilă libertatea?

*

Sper, doresc deci, ba chiar voiesc ca *lumea* în care sunt să fie asemenea *idealului* meu, chiar cred că şi este asemenea lui, căci am văzut eu că mai toate idealurile sunt posibile, într-o oarecare măsură, într-o altă măsură nu – şi asta numai din cauza unor impedimente ridicate de limitele lucrurilor sau de vecinătatea lor cu altele, de legătura lor.

Dar *idealul* meu este *libertatea* şi observ că aceasta nu poate fi dobândită cu adevărat decât în *singurătate*, pe de-o parte, şi prin cunoaştere (iscusinţă), pe de alta. Or, cel mai *singur* lucru din *lume* este însăşi *lumea*, totalitatea lucrurilor şi a nelucrurilor, inclusiv *eu*, conştiinţa prezenţei sale; ca să văd mai bine în faţa mea această prezenţă solitară absolută îi voi zice *fîinţa*.

Acum nu-mi rămâne decât să văd, să cercetez dacă un lucru, fiind absolut singur, deci absolut liber, poate fi așa cum e lumea, eu și toate celelalte deodată și, mai ales, dacă acest lucru *se poate ști* și dacă *poate fi propriul său stăpân*, căci și acestea sunt condiții ale libertății.

Dacă descopăr că se poate, atunci chiar și este așa?

Chiar întrebarea în sine îmi semnaleză faptul conștiinței unei obiectivități pe care o am și pe care nu mi-o explic decât prin faptul că am acces la ea.

Dacă pot îmagina lumea ca ființă și dacă aceasta răspunde afirmativ exigenței mele de libertate – este, prin urmare, liberă – fără ca această ipoteză să mă conducă apoi la concluzii contrare experienței, înseamnă că libertatea este posibilă, îmi este, prin urmare, accesibilă și pot să aspir către ea.

Căci prin ce își afirmă oare un lucru cu mai multă putere de convingere și tărie prezența în fața mea, decât prin *surprizele* pe care mi le poate face, prin însăși *surpriza apariției sale în fața mea*?

Surpriza are rol corector. Ca eșec rezultat dintr-o eroare de calcul, ca noutate experimentală sau ca imprevizibilitate exterioară surpriza conduce la adevăr. Surpriza aduce față în față un *fapt* și o *credință*, moment în virtutea căruia *credința* are prilejul să își verifice temeiul, să și-l confirme sau nu, iar *faptul* să se deschidă către conștiință, să se afirme în fața mea, îmbogățindu-mă; aflându-l, îl fac să devină conștiință, devenind conștient de el, devin lume.

Deci, dacă de la înălțimea cunoașterii acelui lucru suprem, ființa, pe care îl voi fi văzut că este posibil, lumea nu va mai fi capabilă de nici o surpriză în fața mea, înseamnă că ea este aceeași cu ființa, adică este surprinsă exact în această conștiință, pe care o am, a unei ființe suficiente sieși și libere absolut. Rezultă că, într-adevăr, lumea în care sunt este așa cum mă doresc și mă vreau eu, adică liberă, absolut, iar libertatea mea este posibilă.

*

Sunt absolut singur. Dacă a merge înseamnă a parcurge un gol dinaintea mea, iar golul, absența, lipsa de mine, atunci trecerea mea prin el este o punere continuă a mea acolo unde odinioară nu eram; astfel eu *voi fi fiind*. Dar cum pot ști că pasul acela s-a întâmplat? Căci eu sunt tot timpul la mine, de mine; singur fiind, eu sunt tot timpul eu, oriunde aș fi; în afara mea este tot timpul gol, nesfârșit. Mișcarea mea rectilinie și uniformă se desfășoară în virtutea puterii mele de a fi; eu sunt mișcându-mă, dar nu-mi pot sesiza mișcarea, căci acolo unde aș fi fost, nu mai sunt; în golul nesfârșit de mine din afara mea, în absența nesfârșită de mine din exteriorul meu, eu, care sunt tot timpul, nu-mi pot sesiza deplasarea, exteriorul meu fiindu-mi tot timpul același; eu sunt tot timpul aici, dacă sunt altundeva mi-e totuna, și acolo sunt tot aici, exteriorul meu este același; astfel *eu voi fi fiind eu*.

În spațiul nesfârșit centrul este pretutindeni. Spațiul nesfârșit este singurătatea centrului. Oriunde aş fi, sunt în centru, mișcarea mea nefiind decât o rămânere tot timpul în centru, o parcurgere uniformă a centrului, a lui *aici*, de pretutindeni, o frământare în centru, aici, în locul în care mă aflu. Atât timp cât eu sunt numai la mine, tot ce se întâmplă cu mine este repaus, rămânere la sine, *eu* rămânând tot timpul *eu*, chiar dacă în fiecare clipă sunt alt-fel.

Tocmai de aceea, fiindcă orice s-ar întâmpla în *sinea* mea eu rămân tot timpul eu, adică același, felul meu de a fi are o libertate maximă: pot fi ori-unde, pot fi ori-cât și ori-cum, atât de oriunde, încât și acolo unde nu sunt, atât de oricât, încât și nimic, atât de oricum, încât și așa cum nu sunt, adică în același timp și contrarul. Adevărul absolut este da și nu deodată. (*Iată, la sfârșitul redactării acestor rânduri mă simt fericit.* Buziaș, 30 martie 1984)

*

Când zic mie-mi „eu”, gata și sunt? Cum aş putea să fiu oare într-o astfel de clipă?

„Eu” este o închidere totală în *sinea* mea. Am închis ochii, mi-am retras toate tentaculele din lume și am păstrat contactul doar cu „mine” însumi, zicând „eu”. Este singurătatea absolută; credința că sunt. Este o stare de fapt. Trăirea *sinei* mele, *sinea* însăși.

Dar oare sunt?

În momentul ridicării acestei întrebări, frământat de îndoiala și de nesiguranța propriei mele existențe, eu fac din mine o *exterioritate*. Trăirea care eram odinioară rămâne parcă în urmă, un ceva din *mine* pe care îl știu și pot să-l numesc, adică să-l pun printr-un reprezentant în fața mea, a celui care sunt acum. Astfel *eu* nu încetez a fi *eu*, adică o *sine*, o stare de fapt, o *trăire*, dar, iscodindu-mă, îndoindu-mă, punându-mi întrebări, fie că pornesc înspre un *nu știu unde*, înspre un *undeva* din *mine*, pășind cumva înapoi, lăsând în *urma* mea mereu câte ceva din *mine*, aflându-mă, văzându-mă astfel treptat pe *mine* însumi, fie că rămân pe loc, însă proiectez în afara mea ca într-un foc de artificii propriul meu conținut, propria mea ființă, părți ale mele care se întorc imediat înapoi, punându-mă astfel în fața mea, dându-mi astfel un prim răspuns, o primă confirmare a propriei mele prezențe.

*

În afară de *credința* arzătoare că sunt, în golul de mine din jurul meu nu mai am nici un alt reper pentru prezența mea; prezența mea este pentru mine doar o credință, nu o *certitudine*, încă. În credința în prezența mea constă omnipotența mea, libertatea mea dinamică (nu dinamica însăși), încărcătura tensională a singurătății mele. Ființa mea, în singurătatea ei, are loc numai prin credința în sine, în propria sa prezență. Credința în propria sa prezență a centrului îi dă puterea sa de a fi.

Eu sunt, eu cred cu ardoare că sunt; în rest, în afară de mine nu mai este nimic, este lipsa și absența de mine, nesfârșită; eu sunt tot ceea ce este. Dar oare sunt? Dar oare este ceva?

Dacă este ceva, atunci acel ceva nu poate fi absolut separat de sine, căci, el fiind tot ceea ce este, fiind aici, dincolo, în absența de sine, n-ar mai fi, iar dacă acolo este ceva, și acolo ar fi tot el, la sine. Deci, dacă este ceva, atunci el este absolut singur. Fiind singur, în afară de credința în sine ființa sa nu mai are nici o determinare, prin puterea credinței în sine el poate fi oriunde, oricât și oricum; în puterea nemărginită pe care o are asupra sa, în omnipotența sa, el nu-și poate avea nici o clipă *măsura* ființei sale, *certitudinea* sa; el nu se poate vedea *tot* deodată.

Centrul, în singurătatea lui, fiind omnipotent în virtutea credinței în sine, este oriunde, oricât și oricum, dar, în singurătatea lui, fiindu-i imposibil a-și *confirma* prezența, se *în-doieste* de prezența sa, apoi se *în-treiește* etc. Credința în sine îl încarcă, îl umple de sine, îi dă puterea de a fi; îndoiala i-o dezlănțuie.

Cum?

Pentru a avea *certitudinea* prezenței mele, eu, centrul, ar trebui să am despre mine un semn, ceva care să mă vestească mie, un semn care, plecând de la mine, să se întoarcă la mine și să îmi confirme despre mine ceea ce cred.

Ce sunt eu care dau semnul și ce sunt eu care îl primesc?

Sunt cel care sunt prin credința de sine, ființa mea, și cel care am luat cunoștință de mine, conștiința mea, certitudinea prezenței mele. Dar, în singurătatea mea, în această căutare a certitudinii prezenței mele, eu sunt și aici, ființa mea, și dincolo, conștiința despre mine. Ființa și conștiința de sine sunt indisolubile, sunt *eu* deodată. Eu nu pot să fiu doar ființa mea pentru că ar rămâne conștiința mea în exteriorul meu, nu pot fi nici numai conștiința mea pentru că atunci ar rămâne ființa mea în exteriorul meu. Eu sunt deodată ființă și conștiință de sine. Ființa și conștiința trebuie să fie una și aceeași. Astfel, semnul pe care mi-l dau mie circulă în interiorul meu. Or, a circula înseamnă a parcurge un gol. Golul de la mine la mine? Eu sunt pretutindeni. Golul de la atât la atât? Eu sunt oricât. Golul de la așa la așa? Eu sunt oricum. Înseamnă că circulația semnului pe care mi-l dau despre mine este însăși circulația mea, dezlănțuirea omnipotenței mele. Eu sunt propriul meu semn. Eu sunt circulație de la mine, către mine – eu fiind singur, unicul centru.

Exigența certitudinii de sine, a confirmării credinței de sine, pune în mișcare de sine centrul, prin care acesta, dezlănțuindu-și omnipotența, se arată sieși.

Semnul, ca circulație, este însăși circulația mea, neliniștea, freamătul și libertatea mea, dezlănțuirea omnipotenței mele, o mișcare, nu prin gol, ci prin posibil, o parcurgere a posibilului, sunt *eu* devenind *eu în sine*, în virtutea puterii mele de a fi.

Libertatea mea, mijlocită fiind și de ceilalți, nu se poate împlini decât prin adevăr. Dar adevărul este ceea ce e cert *aici*, ca *pretutindeni*, *acum*, ca *întotdeauna*, *unuia*, ca oricărui *altcuiva*. Or, prin adevăr libertatea mea se leagă de *absolut*. Sunt nevoit să purced către el.

Absolutul este un punct de convergență în grațiile căruia, intrând, ne-am putea cu toții *acorda*.

Eu, care am fost cândva dezinvolt în credința mea, m-am *în-doit*, am văzut și am cunoscut, am devenit neantul ființei ce eram odinioară, adică istoria ei, conștiința deplină a ei; și despre ea zic:

Credința de sine este starea celor ce sunt. Prin credința în propria lor ființă ele sunt deodată tot ce sunt, adică făptură și conștiință la un loc.

Credința de sine, prin identitatea făpturii și conștiinței, dă ființei închidere, prin aceasta *nedeterminare*, iar prin aceasta *libertate*. Credința de sine dă ființei *singurătate*, iar singurătatea, *libertate*.

Libertatea ființei constă în aceea că ea nu are nici un temei să fie acolo și nu dincolo, ea rămâne tot timpul *undeva*; ea nu are nici un temei să fie așa și nu altfel, ea rămâne tot timpul *cumva*; ea nu are nici un temei să fie atunci și nu altcândva, ea rămâne tot timpul *cândva*; ea nu

are nici un temei să fie sau să nu fie, rămânând tot timpul în *de-va-fi-fiind*.

Ființa, în libertatea ei, fiind undeva, cumva, cândva, de-va-fi-fiind, este omnipotentă, adică este oriunde, oricum și oricând, și *este* într-atât încât și acolo unde nu e și așa cum nu e și atunci când nu e și nici nu este, în sinea sa.

Ființa, în libertatea ei, este în mod categoric tot ceea ce e, dar este lipsită de certitudine.

Ființa, în libertatea ei, își este propria *măsură*; de aceea felul ei este echivoc.

Ființa, în libertatea ei, este contradictorie, făptură și neant deodată, iar unitatea ei dă felurilor ei echipotență.

Ființa, în libertatea ei, fiind omnipotentă, felurile ei sunt doar momente în posibil.

Ființa, în libertatea ei, neavând nici un temei pentru momentele sale, ce îi stau în putere, este o circulație. Modalitatea: îndoiala întru confirmare. Felul: conștiința, autoreferențialitatea.

*

Devenind, *mori*, de fapt, *te* mori, trebuie să *uiți* de tine în timp ce te *uiți* la tine, așa cum sugerează și cuvântul românesc: să *uiți* de tine și să te cauți, să te iscodești, să fii, astfel, mereu altul, tot mai aproape de tine, tot mai tu însuși și, în același timp, tot mai adânc și tot mai aproape de lume ca ființă. A te *uita* la ceva înseamnă a i te dărui, a *uita* de tine, a deveni însuși lucrul

la care te uiți, *despre* care te *uiți*. Este reafirmat aici principiul delfic. Mai mult, a-ți întoarce privirea înapoi și a privi către propria ființă este a scruta însăși ființa lumii; a te *uita* despre propria ființă este a *deveni* ființă cu adevărat.

*

Întunericul este când închid ochii. Întunericul este când îmi ridic mâna și sufletul de pe lucruri, iscând noaptea senzațiilor (simțurilor) și a sentimentelor, dar și tăcerea întunericul este, sau moartea, întunericul cel mai profund. Iar lumina, lumina este când văd, și mai ales când văd și înțeleg întunericul.

*

Sunt singur. Liniștea sunt, ca o mare învăluită de sine. Lumină, de întuneric. Vreme îmi sunt, o vale în care mă rostogolesc de la mine la mine, și loc pentru trup. Iar de sunt, atunci sunt, sunt, sunt ... o ședere afirmândă de sine. Prezentul continuu sunt, chiar prezentul, în libertate-mi.

*

În *om* ființa ajunge, într-o primă etapă a definitivului, la sine; arătându-i-se în om, ființa nu mai este, în om, ceea ce era la început. *Omul*, ca simplă

făptură, ca primitiv sau copil, în prima ipostază a filogenezei, ca și a ontogenezei sale, este o primă ieșire a ființei din *posibilul* ei, din a-tot-puternicia ei, la lumina sa, la confirmarea faptului său, de aceea, ca *om*, ea își este și propriul neant, în-jurul nesfârșit al locului său. Cu *omul* ființa se împrejmuieste pe sine.

Astfel, omul ia ființă în lume în virtutea hazardului, a puterii nelimitate a ființei, și continuă, fiind făptura deplină a ființei, prin a se întoarce la ființă cu mijlocirea restului lumii, a neantului său, nu prin hazard, ci prin ordine și voință. Dacă ființa, pe drumul dezlănțuirii puterii sale, este hazard care dă ființă, acesta fiind modul ei de a se în-făptui, de a-și da chip, la apogeu, în *om*, ea se întoarce asupra sa, continuă să înainteze către sine, prin des-ființare, prin distingere, printr-o scrutare inversată spre interiorul său, prin contracție sau retragere către sinea ei, și nu prin dezlănțuire. Drumul unei veritabile imersiuni către esență se continuă și se confundă în același timp cu o veritabilă ascensiune către universalitate, către certitudinea absolută în care ființa să se regăsească pe sine. Asemenea ființei care se împlinește pe sine în făptura umană, ca semn circulând în sine, și omul, în sinea sa, ajunge la împlinirea făpturii sale în conștiința *ființei* și a *dorului* care o animă, propriu zis, în conceptul *libertății depline, absolute*. Aceasta este clipa întoarcerii la sine a ființei, *locul* comun al omului și al lumii.

Nucleul de absolut din fiecare din noi este puterea de a închipui și de a trăi în sinea noastră libertatea absolută. În virtutea acestui gând, despre existență descoperim următorul principiu dialectic fundamental: orice lucru, fiind ființă, este atât de oriunde încât și acolo unde nu e, este atât de oricum încât și așa cum nu e, este atât de oricând încât și atunci când nu e ... și este astfel în tot *locul* său.

Înțelegând la modul propriu acest principiu, ne vom putea da seama că starea de *libertate absolută* este starea de *dor*, *tristețea limitărilor înseninată de conștiința posibilului*.

Libertatea absolută, adică starea ontologică a lumii ca întreg, a existenței în genere, cât și a oricărui lucru, nu este frenetică, haotică, dezinvoltură pură, ci este reținută la sine, timidă, sfioasă, plină de bun simț. Acesta este *dorul ontologic* al ființei: tristețea neputinței de a fi vreodată cu adevărat liberă, adică sigură de sine, cu totul la dispoziția sa și absolut confirmată, înseninată în același timp de lumina blândă a posibilului, numită speranță. Iar în starea de dor se află orice lucru și însăși totalitatea nesfârșită a lor.

Înțelegând astfel existența, ca o coloană infinită a dorului, noi nu ne vom mai putea răni niciodată. Stă în puterea fiecărui om a vedea în el însuși o încercare de desăvârșire a ființei, ființa însăși care s-a ivit pentru sine, pentru a fi și a dăinui. De aceea, întâlnirea cu un alt om, oricare ar fi el, este o întâlnire cu ființa însăși, cu una

dintre întruchipările sale, te poți îndura să o distrugi? Ai putea renunța la singura oglindă în care poți vedea și confirma propria ta prezență?

*

Când spun *eu sunt eu*, eu sunt asigurat de *mine*, stau cu mâna pe mine, sunt în atingere cu mine, în *sinea* mea, am confirmarea de *sine*. Așa stând lucrurile, ceea ce se întâmplă cu mine îmi este egal, sunt idiferent de mine, orice s-ar întâmpla în *sinea* mea, *eu* voi rămâne tot timpul *eu*. Așadar, când spun *eu sunt eu*, în această atingere de *sine*, spun de fapt *eu sunt mine*. Dar, în timp ce *mine*-le meu este infinit variant, *eu* sunt etern invariant, *eu* sunt tot timpul *eu*. Acest lucru are asupra *mine*-lui meu, asupra *sinei* mele, o anumită consecință, implică o determinare de mod, și anume: așa cum în ecuația fundamentală: $0=0$, în membrul stâng stau latente toate ecuațiile posibile în infinitatea lor, generarea lor putând fi privită ca o desfacere simetrică și infinită a lui zero, orice s-ar întâmpla în *sinea* mea se va întâmpla într-un mod compensator, fenomenul va fi simultan cu antifenomenul. Mă luminez întunecându-mă, cresc micșorându-mă, mă îndepărtiez apropiându-mă, mă desfac înfășurându-mă etc. Dar *eu* nu știu de toate acestea nimic, *eu* doar mă simt, *eu* doar simt că sunt, *eu* doar sunt și atât. Când spun *eu sunt eu*, sunt credința arzătoare că sunt, sunt doar sentimentul incandescent al unei existențe insuficiente. Tocmai pentru că sunt simpla

credință de sine, însăși sesizarea sau constatarea *mea* din *eu sunt eu* este o deschidere în *mine*. Când spun *eu sunt mine* afirm de fapt că, în *eu sunt eu*, termenii nu sunt identici, ci echipotenți; *eu* nu sunt tot una cu *mine*. Când zic *eu*, *eu* mă aflu în *fața mea* însămi, în plină *sinea* mea. Când zic *eu sunt eu*, trec de la simplul strigăt că *sunt*, la *știi că sunt*, cumva, aici, *eu știu de mine*, m-am aflat pe *mine* – aceasta este deja o mișcare înlăuntrul meu, în *sinea* mea: m-am îndepărtat în *sinea* mea de *mine* spre a mă vedea, spre a mă deosebi, spre a mă distinge, spre a mă defini, spre a-mi găsi identitatea, spre a mă reîntâlni.

Eu este deosebit de *mine*, nu sunt unul și același, dar sunt ai aceluiași, *eu*-l acela rotund care, desfăcându-se într-un *eu* și un *mine* în adânc, se ridică la un *eu* mai aproape de sine, mai tare. Astfel, *eu* zămislește un *mine* spre a-l îngloba și spre a se ridica prin el la un *eu* mai înalt.

*

Eu sunt Totul
 și, în același timp,
 eu sunt cel ce sunt.
 Astfel,
 eu nu sunt cel ce nu sunt.
 Dar,
 cel ce nu sunt face parte din Totul –
 ce sunt.
 Deci:

eu sunt și cel ce nu sunt,
 adică,
 sunt și nu sunt, deodată.

*

Cum de sunt? Poate că nu sunt. Dar eu cred că sunt, și dacă e să nu fiu, și atunci sunt, așa, ne-fiind, credința că sunt. Deci, se poate *să se fie* și *să nu se fie*, dar eu, fiind, înglobez nefiindul, pot și să nu fiu, iar aici, în credința că sunt, sunt și nu sunt, deodată.

Dorul înglobează credința, este o credință mai înaltă, întemeiată. Când spun *eu sunt eu* sau când strig *exist*, de fapt doar cred în existența mea și îmi înflăcărez sufletul prin *dorul* de *a fi*, dându-mi ființă.

Totul există, dar unele sunt, altele nu sunt. Dorul este nerăbdarea la ființă, la chip, la gând, la cuvânt, la idee, la absolut.

A *fi* îl înglobează pe a *nu fi* și se ridică la a *exista*, modul său mai înalt.

*

Cum de sunt așa cum sunt? Poate că nu sunt așa cum sunt. Dacă sunt într-adevăr așa cum sunt, asta o voi afla cu timpul. Dar oricum voi fi fiind, sunt așa cum se este, așa cum se poate să se fie, adică, fiind tot timpul așa cum sunt, sunt atât de oricum încât și așa cum nu sunt. Însă cum nu sunt fiind imposibil să fiu, imposibilul este

înglobat în posibil. Eu, fiind așa cum se poate să se fie, sunt atât de oricum încât și așa cum îmi este imposibil să fiu. Eu nu am limite de mod.

Totul depinde de când și unde îmi pui întrebarea.

*

Neantul ființei nu este autonom, ceva în sine și pentru sine, el este numai ca neant al ființei, ca ne-ființă, un fel de umbră a ființei.

Dacă eu, ființa, sunt ceea ce sunt, adică tot ceea ce este, înseamnă că în afară de mine nu mai este nimic. Fiind singură, sunt liberă, adică sunt atât de oriunde, oricum și oricând, încât și acolo unde nu sunt și atât cât nu sunt și atunci când nu sunt, sunt într-atât de liberă încât nici nu sunt. Cum, eu nu sunt? Trebuie că sunt și așa, ne-fiind, de vreme ce eu sunt tot ceea ce este, adică eu trebuie să fiu echipotentă cu neantul meu. Neantul meu este un fel al meu, și anume, acela în care nu sunt, diversul și alteritatea mea.

Astfel, eu, neantul, sunt cel care nu este. Având conștiința ne-ființei sale în „eu sunt cel care nu este”, neantul își dă ființă, el este cel care este undeva, cumva și cândva când nu este ființa, el este spațiul ființei, tărâmul ființei, libertatea ei, posibilul ei, „povestea” ei posibilă – căci „dacă n-ar fi, nu s-ar mai povesti”. Neantul ființei, absența de sine, lipsa de sine, nevoia de sine, este expresia, felul de a fi al puterii ființei, chiar puterea de a lua ființă. Neantul ființei însoțește ființa clipă de clipă,

căci, așa cum am văzut, el se definește prin starea ființei, descriind de fapt istoria ei. Ființa este, prin îndoială, dinamică, neantul, nu, el, ca o umbră, însoțește și se schimbă odată cu fiecare nouă înfățișare a ființei, el este puterea ființei, dar nu are putere, el este istoria (memoria) ei, dar nu are istorie (memorie), el este, dar nu este în afara ființei, el este doar exterioritatea ei temporară, neantul este conștiința istorică a ființei, faptul conștiinței istoricității ei.

Prin neant ființa se vede din propriul exterior și, de fapt, din ea însăși. Astfel, în sinea neantului, golul, nimicul, nu sunt manifestări ale ființei, el are ființă, dar nu este ființă ca atare, în sine, ci doar fel al ființei, mod, schemă, arhetip, idee. Din perspectiva neantului, ființa, care este tot ceea ce este, fiindu-și suficientă sieși, apare ca o închidere totală în sine. Din perspectiva neantului ființa nu este, e absentă, el fiind tot ceea ce nu este la un moment dat, ființa fiind tot ceea ce este acum și aiurea. Din perspectiva neantului ființa se privește pe sine din nucleul absenței și al lipsei de sine, al dispariției sale sau al încă-ne-ființei. Neantul, ca putere, ca memorie, ca istorie a ființei, este asemenea numărului complex (imaginar), care iese din „realitate”, pentru ca, apoi, să se întoarcă la ea, spre a o descrie și a o povesti.

De aici, din perspectiva neantului, ființa se înfățișează ca suficientă sieși, ca singurătate și, deci, ca libertate absolută.

Mie, neantului, ființa nu-mi dă nimic, nici un semn despre existența ei, nu știu unde e, cum e sau dacă e, nu

văd nimic, doar neant. Ființa în singurătatea ei își dă toate semnele sieși, tot ceea ce este și tot ceea ce se întâmplă este ea însăși, făptură și conștiință, dar aici, în neant, tot ce este nu e decât conștiința ființei, memoria ei, fără ca ea însăși să mai fie, ea a rămas undeva, cumva și cândva, dacă e să fie, de va fi fiind, singură și suficientă.

Cum? Din perspectiva neantului ființa a dispărut?

Nu, ea s-a retras aici, în neantul celei de odinioară și trăiește în conștiința ei o renaștere, o nouă ivire în fața ei înseși, încrezătoare, singură și liberă absolut.

*

Cum ar putea un biet grăunte de lume să se opună cu o forță egală împotriva întregului rest al lumii, pentru a-și face loc să fie și el, dacă puterea lui de a fi nu și-ar avea măsura în absența și lipsa de sine, în neantul său, adică în ființa restului lumii, în virtutea echipotenței ființei și a neantului său, adică a oricărei părți, cu tot restul lumii determinat de propria sa limită?

*

Sunt trei mari categorii ale neantului: de loc, de mod și de timp.

Neantul de loc este dincolo-ul de sine al ființei, modalitatea de a nu fi a ei, este categoria ei, să zicem, „generală”, întrucât locul ființei cuprinde și felul și momentul ei. Neantul de loc este acolo-ul, așa-ul și

atunci-ul în care nu este ființa, este undeva, cumva și cândva, dincolo de aici, de așa și de acum când este ființa, este o modalitate a prezenței ființei, și anume, absența.

Neantul de mod este cuprins în spațiul formelor, al modalităților ființei, al varietăților sale. El este așa-ul cum nu este ființa la un moment dat, deci, o modalitate a absenței, o categorie cuprinsă oarecum în categoria generală a neantului de loc, menită să dea identitate de mod ființei în spațiul varietăților sale.

Neantul de timp este cuprins în spațiul de existență al ființei, este prezența însăși a varietăților sale, sinea lărgită a clipei în care este ființa într-un anumit mod. El dă identitate existențială ființei, fiind cândva-ul în care nu este ființa, localizând-o în prezența ei însăși, în clipă, în sinea ei însăși, înglobându-i atât trecutul cât și viitorul.

În dialectica ființei și neantului său am văzut cum prin neant ființa se propagă, se zămislește, se făptuiește pe sine, purtându-se pe sine din loc în loc în tot spațiul său, în posibil, către alt-undeva, către alt-cumva și către un alt-cândva.

Dar tot aici, în *posibil*, am văzut că ființa este și multiplă, în virtutea omniprezenței în sinea sa, în clipa deplină a ei, a circulației spontane de la sine la sine, drumul fiind o *horă*, adică, nu numai o desfacere și o îndepărtare a ființei de sine, ci și o întoarcere simultană la sine.

Astfel, neantul, cu toate categoriile lui, are și statutul lui *altul*, al lui celălalt, de alături – aceasta este

prima deschidere a generalului către particular. În concretețea lui *altul*, a *celuilalt*, neantul trece în postura unui reprezentant al *posibilității ființei înseși* în fața ființei particulare, concrete.

Noi, oamenii, nu luăm lucrurile din jur, pe ceilalți și pe celelalte ființe ca pe niște ipostaze posibile ale posibilului însuși? Particularul, în timp ce e cuprins în general, are nevoie de un semn din partea acestuia pentru a putea accede la el, pe când generalul, fiind la sine, este și în particular, cade, se dăruiește în particular și deci nu are nevoie de nici un semn pentru a accede, propriu zis, pentru a coborâ în condiția acestuia, fiind el însuși în acel moment propriul său semn. Pe această idee este construită și triada creștină.

Prin *semn* generalul plonjează în particular. Semnul instituie *surpriza ontologică*, misterul, clipa de ființare. Înțelegând corect *căderea neantului* în concret, în altul, în spațiul determinațiilor, este deschisă, în sfârșit, perspectiva unei filosofii practice, a particularului, cu adevărat dialectice, iar de aici, calea către o știință mai apropiată de conținutul obiectului ei.

*

Sunt unele probleme asupra cărora foarte rar îndrăznim să ne aplecăm dintr-un sentiment de jenă sau de pudoare. Însă unui filosof îi este egal de fatală atât pudoarea cât și lipsa ei. El este dator să încerce totul, toate ipotezele, chiar dacă va trebui de-a lungul

întregului exercițiu să își acopere fața, și să persevereze. Cum altfel ar fi putut Socrate să vorbească mai cu temei despre retorică, dacă n-ar fi fost capabil să se pună el însuși în postura unui retor? (Phaidros) – ca să te poți *uita* la ceva cu adevărat, trebuie să poți *devenii* lucrul despre care te *uiți*.

Așadar, aș vrea să vorbesc despre trei aspirații „vicioase” ale ființei particulare: poftele trupului sau foamea senzațiilor, poftele sufletului sau foamea sentimentelor și poftele spiritului sau foamea de cunoaștere.

Foamea senzațiilor este dorința ființei de a se determina, este aspirația permanentă către un contact nemijlocit cu ceva a cărui prezență să confirme prezența sa, un fel de integrare în propria sa prezență prin asimilarea tuturor diferențelor sale față de un altceva sau un altul. Foamea senzațiilor are la orizont contactul total de la ființă la ființă până la contopire sau învăluire a uneia de către cealaltă, o ședere cu palmele întinse pe tot universul, și cu toate simțurile, până la o înghițire totală de sine, o învăluire de sine, sau o pătrundere și o umplere dinlăuntru de sine, cu sine. Dezideratul ultim este tautologia $A=A$, o atingere de sine care afirmă că A este în A , adică A este A , A s-a fost ajuns la A , A a ajuns la întâlnirea cu sine, și-a obținut identitatea, deplinătatea, suficiența sieși, integrarea deplină în propria condiție. În foamea senzațiilor este recunoscută obiectivitatea celuilalt, dar este negată. În foamea senzațiilor sinea este expansivă, ea caută să își dea un șir nesfârșit de

determinații prin negarea lor, prin reducerea lor la modalități ale sale, prin subordonarea lor. În $A=A$, A se pierde în sine pentru a se regăsi și a se afirma încă o dată: în $A=A=A=...$, A se uită pe sine în sine și se reafirmă neîncetat pentru a se menține astfel mereu în fața sa și pentru a se asigura astfel de propria sa prezență. Foamea de senzații este insațiabilă.

Foamea sentimentelor este dorința reunificatoare, a comuniunii, a integrării ființei, nu prin asimilare, ci prin asociere cu altul ei, prin intrare în horă într-un spațiu neutru, transcendent, obiectiv, în care identitatea diferiților nu este incompatibilă cu unitatea lor. La orizont această aspirație a ființei este întâlnirea cu o altă ființă; în $A=B$, A este în B în aceeași măsură în care și B este în A . În foamea sentimentelor A îl recunoaște pe B ca fiind existent, dar nu îl neagă, nu îl înghite, nu îl reduce la sine ca pe o varietate a sa, ci îl primește la sine ca pe altceva. B este în fața lui A propriul său reprezentant. În foamea senzațiilor fiecare participă cu sine și se îmbogățește pe sine prin celălalt. În sentiment, ființa, prin multiplul sau diversul ei, ține cu sine, de sine, și este astfel în orice loc ca în oricare altă parte a ei. În sentiment fiecare este el însuși, dar toate sunt una și una sunt toate. Foamea sentimentelor este deschiderea ființei către sinea lărgită a totalității ei, prin intrarea în comuniune cu un altul și încă un altul, la nesfârșit. Nici foamea senzațiilor nu este sațiabilă: $A=$ Totul s-ar vrea să se strige la limită, ceea ce n-ar fi decât o reîntâlnire cu sine a Totului din perspectiva lui A , adică a generalului dinspre particular.

Foamea de cunoaștere este dorința unui C particular, care nu are acces nelimitat la sine, care nu poate fi cu totul la dispoziția sa, care se află în imposibilitatea de a se regăsi pe sine și determina cumva. Ispitit în $C=C$, el încearcă să se deducă pe sine din $A=A$ și din $A=B$, adică din principiul identității și din experiență, adică din principiul unității în diversitate, în ultimă instanță, din principiul libertății absolute. Nici foamea de cunoaștere, prin cunoștințe, nu este sațiabilă. La orizont ar fi întâlnirea cu sine a particularului din perspectiva generalului, o confirmare deplină a ființei în ceea ce este ea în mod concret.

La antipodul acestor trei deschideri ar fi închiderea în sine a ființei, blocarea, *greața*, *ura* și *ignoranța*, trei forme corespondente de negare, de aruncare sau de exilare a ființei din ea însăși. Nu vom insista asupra acestora sau asupra relațiilor dintre aceste trei perechi. Ceea ce ne interesează aici este o concluzie care se poate desprinde printr-o simplă observație: toate acele trei deschideri ale ființei, provocate de *dorință* în trup, în suflet și în spirit, au la orizont o singură aspirație: suficiența sieși, identitatea cu sine, întâlnirea cu sine, de unde rezultă că sensul oricărui demers ontologic, indiferent dacă din perspectiva senzațiilor, a sentimentelor sau a cunoașterii, este acela al *confirmării* de sine, al afirmării de sine întru adevărarea de sine. Astfel, existența în sine este drumul de la A către A, de la sine la sine, este nevoia de sine, *dorul* de sine, mai adânc, aspirație pură către *certitudine* în sine și pentru sine.

Am văzut că transcendența constă într-o diferență de statut, de condiție, între doi termeni echipotenți: infinitul este transcendent lui zero, pe de-o parte, pe de alta, îl înglobează; la fel eternitatea, clipei; ființa, neantului; generalul, particularului; spațiul, centrului etc. În această relație de transcendență, din perspectiva particularului, a centrului, a clipei, a neantului, a lui zero, generalul, spațiul, eternitatea, ființa, infinitul, și am mai adăuga acum, posibilul, imposibilului, apar drept virtuale, față de concretețea lor, și, reciproc, din perspectiva generalului, a ființei etc. par virtuale particularul și neantul, față de globalitatea lor – este vorba aici de o virtualitate apropiată, când, din perspectiva particularului, este vorba despre incompatibilitate.

Hora ființei ar însemna astfel trecerea simultană a generalului în particular și a particularului în general. Or, prin trecerea generalului în particular am văzut că se înțelege o cădere în sinele mai adânc al ființei, deci o adâncire și o rămânere la sine prin deschidere, prin desfășurare, prin despărțire de sine, în timp ce prin trecerea particularului la general se înțelegea o rupere de condiția proprie a particularului și o reîntoarcere la sine, propriu zis, o reîntâlnire cu sine a ființei, o regrupare în sine, escaladarea și însingurarea în sinele său lărgit. Am fi tentați să credem că sunt aici două mișcări separate, în

aceea de la general la particular, prin în-ființare, și în aceea de la particular la general, prin des-ființare, adică prin scindare, prin pierderea identității de sine, prin dispariția particularului. De aici metafizica. Însă în fapt este vorba despre o mișcare unică, rămânerea la sine în care în-ființarea și des-ființarea sunt simultane și se împlinesc în proces, în fenomen, desființare înființândă, mișcarea reală a ființei de la sine la sine.

*

Eu, cel care gândesc acum, sunt transcendent restului lumii, care este neantul meu, și amândoi suntem ființa, pe care o concep eu. Simțurile mele sunt calea participării neantului meu la mine, calea surprizelor lui și condiția participării mele la ființa ce suntem și care este transcendentă mie. În timp ce restul lumii mă privește pe mine din afara mea, eu privesc lumea din lăuntrul ei, iar viața mea este o contemplare de sine a ființei.

Eu, cel care gândesc lumea, sunt centrul, clipa, iar lumea este spațiul meu, eternitatea mea, și-mi este transcendentă, fiecare suntem și amândoi existăm, unul prin celălalt.

Cum sunt eu într-o clipă, așa este lumea în eternitatea-i. Sunt clipele de singurătate în care văd uneori adevărul; uimit și plin de bucurie îmi vine să strig: „o, clipă, ești atât de frumoasă, rămâi !” – atât de fericită trebuie că e lumea – într-o astfel de clipă dac-aș muri, ce mai rămâne în moarte-mi?

*

Dumnezeu nu se poate sinucide!

Paradoxul creatorului care nu poate zămisli ceva care să îl depășească pe sine – scolastici se gândeau dacă Dumnezeu poate să facă o stâncă pe care să nu o poată ridica – este strâns legat de paradoxul normei, al autodeterminării sau al autoreferențialității, și toate decurg din condiția ontologică a ființei: singurătatea.

Dar acestea nu sunt adevărate decât despre termenul absolut – de aici se pot obține toate antinomiile și termenii medii aferenți lor, încât individualul concret, ființa particulară în speță, persoana, în virtutea aceleiași răsturnări antinomice (ceea ce este unic în absolut, este multiplu în concret), e pecetluită tocmai cu puțința de a se depăși pe sine prin creația sa; tot așa, ea se poate și suprima.

*

Über Nietzsche.

Valabile și întemeiate sunt numai lucrurile pe care le putem așeza la începutul lumii, adică acelea care, atunci când le lăsăm singure, nu explodează și nici nu se diluează în vid, ci doar încep să freacă de neliniște. În fond, singurătatea probează ființa oricui. Pe unii îi luminează, pe alții îi întunecă.

*

Sunt o serie de idei pe care Hegel nu ni le spune, pe care mai degrabă le resimțim în subtextul sistemului logic hegelian, sunt idei fără de care întregul său edificiu cade.

Prima idee a lui Hegel, în ordinea *rațiunii suficiente* a sistemului său, este aceea că ființa este autoreferențială. Ea se constată pe sine și se afirmă pe sine, atât încât se și suprimă.

Ideea care vine imediat în poziția următoare este că, prin concept, conștiința cugetătoare se identifică cu ființa, trece pe această punte analogică a conceptului în condiția ființei, propriu zis, în modul ei, fapt în virtutea căruia «individualul e un universal».

Cu aceasta, și este afirmată acum ideea sinteză a primelor două, momentele reflectării conștiinței cad în fenomen ca momente ale devenirii.

Orice cunoaștere este o gândire de sine, luată ca fiind a celuilalt.

Dar, aici, nu mai suntem în Hegel.

*

Aleși de timp am zice că suntem, dacă albinele și-ar propune mierea florilor. Dar ele trăiesc dintr-un surplus infinit al producției lor, inutil până la abia o infimă înghițitură de larvă. În fond, nici nu selectează nimic, ci

doar convertesc gratuitatea polenului, cadou pământesc
al fiecărei dimineți, la mierea înmiresmată a memoriei.

Cuvinte de duh și mari revelații locuiesc fiecă zi,
încât istoria albinăritului nu e totuna cu istoria mierii.

Pe sub istorie curge un fluviu de miere.

*

A trăi estetic este a trăi pentru frumusețea
raporturilor, nu pentru finalitatea lor.

*

Primăvara, 1983

Moartea proprie nu este o experiență de viață.

Moartea nu este o trăire rememorabilă.

Fiecare moare pentru sine, o singură dată,
definitiv. Orice învățătură trasă din această experiență ar
fi inutilă.